

syyden kämmenelleen ja ryhtyy kiihkottomasti analysoimaan sitä. Sanan lukemattomien toistojen kautta sen tabuluarin toivottavasti raukeaa, ja yksinäiset saavat tunnustusta olemassaololleen. Kirjassa oletetaan, että todella raskaasti ja masentavasti yksinäiset ihmiset eivät ole osallistuneet niihin kirjoituskilpailuihin, joiden joukosta aineistot on kerätty. Oman tilanteen tunnustaminen näkyville kirjoitettujen sanojen kautta voi olla heille liian vaikeaa. Tällaiset ihmiset tuskin myöskään jaksavat lukea loppuun tätä kirjaa, sillä

teeman tinkimätön, ahdistava asema tekstissä suo paikoitellen vain pieniä ilonhetkiä niiden ihmisten kautta, jotka kertovat yksinolon tyynestä rauhasta ja onnesta. Jotta lukija ei vallan kokonaan masentuisi, kirjan lopuksi kannattaa palata alkuun ja miettiä niitä lauseita, joissa Jokinen pohtii nykypäivänä ilmenevää uudenlaista yksinäisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Jokinen ei mukisematta luota Durkheimin, Weberin ja Marxin ennustuksiin yhteisöllisyyden hajoamisesta, turmiollisesta kollektiivisesta heikoudentilasta ja kasvavasta sosi-

aalisesta pahoinvoinnista. Jokinen korostaa, että *uusia yhteisöllisen käyttäytymisen tapoja syntyy koko ajan ja kulttuurissa vallalla olevat hyvän elämän mallit muuttuvat*. Kun yksilön ja yhteisön suhde on saanut uusia muotoja, myös yksinäisyyden kokemukset ja merkitykset saavat uusia sisältöjä. Tämän voisi lyhyesti käsittää niin, että ihminen voi oppia elämään muuttuneen maailmansa kanssa. Ja erityisen taitavia sopeutumaan ovat aina olleet nuoret.

Mukaansa tempaava Alkon tarina

LASSE MURTO

Leena Warsell määrittelee väitöskirjansa tutkimustehtävän hyvin ja kuvaa raportointilogiikan selkeästi. Tutkimus jakautuu 9 lukuun siten, että ensimmäinen näistä on johdattava ja taustoittava ja viimeinen tuloksia kokoava ja niistä keskustele- va. Väliin jääviä 7:ää lukua jäsentävät tutkimuksen kuusi kysymystä, joihin vastataan luvuissa 2–7. Luku 8 ”Monopolipuhe” käsittelee alkoholiretoriikan muutosta 1970-luvulta nykypäivään tutkien poliittista puhetta, viranomaispuhetta ja mediapuhetta.

Tutkimuksen ydinosa on luvuissa 2–7 muodostuva histo-

—
Kirjoitus perustuu professori Lasse Murron Helsingin yliopiston valtiotieteelliselle tiedekunnalle Leena Warsellin vastaväittäjänä antamaan lausuntoon.

riallinen kertomus siitä, kuinka Suomen alkoholimonopolia on purettu prosessissa, jossa Suomesta tuli EU:n jäsen ja maassa muutoinkin alkoivat puhalttaa markkinatoiminnalle suotuisat tuulet. Osuus perustuu laajaan arkistomateriaaliin, joka on paikoin ollut hankala kerätä. Tutkimusprosessin etenemistä tekijä kuvaa itse: ”Ensin halusin tietää, miten monopolin nujertamisen paineet itse asiassa alettiin tiedostaa ja mitä selviytymisstrategioita sekä kansallisesti että eri toimijoiden sisällä tähän kehitettiin. Miten valtion eri toimijatahot (ministeriöt, hallitus ja eduskunta, elinkeinoelämä ja monopoliyhtiö itse) asian näkevät ja kokevat; oliko valtiotoimijoilla yhteinen näky ja strategia vai oliko valtio itsensä kimpussa? Halusin selvittää yksityiskohtaisesti, min-

Leena Warsell
Perikato vai uuden alku?
Alkon purku 1990-luvulla
Helsinki: Stakes, 2005
302 s.

kälaisten argumentaatioiden ja reunaehtojen kautta alkoholiyhtiötä ja sen monopolioikeuksia puolustettiin, minkälaisin vastaargumentein ne haluttiin kaataa. Mitkä paineet olivat sisäsyntyisiä, mitkä todellisia EU-integraatiosta aiheutuvia paineita?”

Tutkimustehtäviensä taustoittavassa osassa Warsell muistuttaa siitä, että 1930-luvulla Alkon perustamisen ajankohtaan liittyi kiivasta yhteiskunnallista keskustelua, sisä- ja ulkopoliittisia paineita, vaikea talouspu-
la

ja raittiusliikkeen lepyttämiselkeitä. Ennen Alkon purkamisprosessin kuvausta hän esittää olettamuksena sen, että prosessiin 1990-luvulla sekoittui valanpyynteitä, tunteita, eri tahojen omia intressejä ja reviiiritaiseluita, muutosvastarintaa, raittiusideologiaa – eikä vain rationaalialia päätöksentekoa.

Warsell motivoi tutkimustaan myös sillä, että oli aika pohtia, oliko alkoholikysymyksestä jo tullut kansan terveyden politiikkaa ja Alkosta enemmän yritys kuin pelkkä monopoli. Warsellia kiinnostaa, pystyttiinkö nyt, seitsemän vuosikymmentä myöhemmin, tarkastelemaan alkoholikysymystä rauhallisesti ja rationaalisesti. Oliko ”tuli ja jää” jo kesyynytynyt yleiseurooppalaisuuden kynnyksellä?

Warsellin tutkimuksen nimi ”Perikato vai uuden alku?” on samaa sarjaa työssä olevan muunkin värikyyden, milteipä räväkyyden kanssa. Näin se on kyllä hyväksyttävissä. Nimeen sisältyvään kysymykseen annetaan myös vastaus tutkimuksessa.

Warsell asettaa tutkimuksen tavoitteet hyvin laajoiksi: ”päättin ottaa mahdollisimman yksityiskohtaisesti selvää, miten monopoliyhtiö ... itse asiassa purettiin, ei vain Alkosta katsottuna, vaan Suomen valtion taholta”. Tavoitteiden laaja-alaisuus täsmentyy myös tutkimuksen avainkysymysten kuvauksen yhteydessä.

Warsellin tutkimusaineisto on varsin laaja. Se koostuu Alkon, ministeriöiden ja eduskunnan arkistoista löytyvistä asiakirjoista. Lisäksi tekijä on haastatellut alkoholimonopoliyhtiön purkamisen kannalta keskeisissä toimija- ja näköalapositioissa olleita henkilöitä. Kommenttina voi kuitenkin esittää,

että tekstissään tekijä itse asiassa kuvaa monopolin purkua vain hyvin suppean Alkon ja sosiaalija terveysministeriön dokumentaation avulla – tosin niitä erittäin yksityiskohtaisesti eritellen. Myös kaikki haastateltavat ovat ”sisäpiiriläisiä”. Joukkoon ei mahdu vaikkapa valtiovarainministeriön tai EU-neuvottelijoiden edustajia. Haastateltavia oli 11, joista neljää haastateltiin useampaan kertaan. Menetelmänä käytettiin ns. narratiivista haastattelua.

Warsell sanoo itse kirjoittavansa ”tarkoituksellisesti lähistoriallisesta eliittinäkökulmasta”. Arviona voikin sanoa, että Warsell kuvaa tavoitteiden laajuudesta huolimatta valtaosin vain niitä reaktioita, joita jostain jäsentymättömäksi jäävästä ulkomaailmasta tulevat impulssit Alkossa aiheuttavat.

Tekijä selvittää tutkimusmenetelmiään varsin elegantisti mm. John G. Crosswellin tutkimustraditiojoittelun pohjalta. ”Crosswell erottelee viisi eri tutkimustraditiot: biografinen tutkimus, fenomenologinen tutkimus, etnografinen tutkimus, grounded-teoriaan perustuva tutkimus sekä case-study. Myös retoriikka- ja argumentaatioanalyysit ovat käytettyjä kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä.” Kuvauksen jälkeen Warsell toteaa, että hänen oteensa ”ei paikannu suoraan mihinkään näistä”. Lukijalle jää epäselväksi, mihin tutkimus sitten oikein paikantuu. Ja edelleen: ”Vaikka en kirjoittanut tätä historian tutkimukseksi, se ainakin paikoin muistuttaa historiallista kertomusta. Se on kertomus, eräänlainen tarina, jolla on ajallinen jäsenys, jossa hyödynnetään sisäisen ja ulkoisen lähdekritiikin tyyppistä päättelyä olematta sil-

ti perinteistä historiallista tutkimusta. Kyse on tässä suhteessa enemmänkin historiikista.”

On kysyttävä, mikä siis Warsellin tutkimus on tutkimustyyppiltään, kertomus, tarina, historikki vai jokin muu?

* * *

Yleisenä arviona Leena Warsellin tutkimuksesta voi sanoa, että se on sujuvuudessaan eräänlaista esseististä aikalaiskuvausta – tämän arvion esitti myös työn toinen tarkastaja Pertti Alasuu-tari. Tutkimuksena se on lajityypiltään lähimpänä historiallista tutkimusta. Johdannon jälkeisissä luvuissa edetään kronologisesti. Teksti kuvaa ajallisesti eteneviä tapahtumia varsin seikka-peräisesti. Suuria linjoja tai yksityiskohdista irrottautuvaa kuvausta tai yhteiskuntatieteellistä teoretisointia työssä on vain vähän lukuun ottamatta lukua 8, jossa tehdään argumentaatioiden retorista analyysia julkisesta keskustelusta.

Tutkimuksessa seurataan läheltä, eri toimijoiden perspektiivistä kiinnostavaa poliittis-yhteiskunnallista muutosprosessia. Tekijä avaa poliittista päätöksentekoa harvinaisen paljastavalla, jopa raadollisella tavalla.

Kvalitatiivisten tutkimusten yhtenä yleisenä ongelmana on tutkimukseen kerätyn aineiston, aikaisemman tiedon ja tekijän omien tulkintojen välinen suhde. Usein tutkittavien kertomukset siivolidään sekä tekijän oman ymmärryksen että valittujen teoreettisten käsitteiden ja aikaisemman tutkimuksen kautta. Näin tutkimuksen empirialla on toisarvoinen asema. Warsellin tutkimuksestakin on sanottava, ettei hänkään aina oikein hyvin pitäydy valitse-

massaan narratiivisen haastattelun metodologiassa. Rivien välistä tulevat paikoin esiin hänen omat esiyymäryksensä, mielihiteensä ja asenteensa tutkimusaiheen suhteen. Tämä ilmenee niin, että jossain kohdin lukijan on vaikea lukea tekstistä sellaisia merkityksiä kuin Warsell niille antaa. Tällöin tutkimuksessa käytettyjen informanttien ja tutkijan omien subjektiivisten näkemysten erillään pitäminen ei oikein toteudu. Aina ei ole selvää, puhuuko tutkija aineistosta käsin vai esittäkö hän omia mielipiteitään.

Voi sanoa, että Warsellin tavassa esittää kertomus Alkon monopolin murtumisesta todentuu monelta osin ranskalaisen kielifilosofin Paul Ricoeurin (1980) kuvaama kertomuksen teorian sisältö. Ricoeur sanoo, että 1) kertomus on yritys tehdä aikaa ja sen kulun ristiriitoja ymmärrettäväksi, 2) yksilö pyrkii päähenkilön osaan kehkeytyvässä olevassa kertomuksessa juonentamalla sitä, 3) voimme olla kertojia – emme käsikirjoittajia, 4) on tärkeää kysyä, mihin kertomukseen olen joutunut mukaan, koska kertomus johdattaa elämää ja vielä kokoaivasti, 5) elämä on ymmärrettävän kertomuksen etsimistä.

Warsellin tutkimuksessa on epätasaisuutta. Voi sanoa, että välillä argumentaation kehittyneen kasautuvuus on taitavasti rakennettu, välillä taas on nähtävissä kvalitatiivisissa analyyseissa usein ilmenevä vaikutelmanvaraisuus, jolloin johtopäätökset perustuvat enemmän muuhun kuin tieteellisesti kestävään argumentointiin. Aineiston tarkempi koodaus ja analyysin tarkempi avaaminen olisivat vähentäneet vaikutelmanvaraisuutta. Tekijältä olisi odottanut

myös noudattamansa lähdekriittikin tarkempaa eksplikointia.

Tutkimuksen suurimpana puutteena voi kuitenkin pitää heikonpuoleista teoriasitoutuneisuutta 8. luvun erinomaisista analyyseistä lukuun ottamatta. Warsell lainailee vähän sieltä täältä, muttei oikein ankkuroi tekstiään mihinkään teoriaan, jota vasten sitten näkemyksiään koettelisi. Esimerkiksi organisaatioteoreettinen käsitteistö olisi jäntevöittänyt prosessikuvausta paljon, kuten työn toinen tarkastaja Risto Heiskala oli myös ehdottanut. Eivät muutokset ole pelkkiä tarinoita ja kertomuksia. Lukujen 2–7 historiikki tuo esille tarkan prosessikuvauksen lisäksi myös monia muita kiinnostavia tuloksia. Teoreettisten välineiden avulla olisi voitu kenties paremmin pohtia mm. sitä, mikä prosessissa liittyi monopolistiseen rakenteeseen ylipäänsä, mikä joihin muihin tekijöihin.

Organisaatioteoreettisen näkökulman sivuuttaminen on kyllä todellinen puute. Nyt Warsellin työssä Alkon purkamisen syistä jää vielä osa analysoimatta. Muutoksia ei voi kuvata pelkinä narraatioina.

Työn jonkinasteinen epätasaisuus ilmenee myös siinä isommassa loikassa, jonka Warsell tekee luvussa 8, jossa hän Perelmanin argumentaatioanalyysivälineistöön tukeutuen tarkastelee politiikkapuhetta (eduskunta) ja mediapuhetta (Helsingin Sanomat). Luku on erittäin hyvä ja jäntevä. Argumentoinnin analysointi osoittautuu hyväksi lähestymistavaksi. Etenkin monopolipuhe on valaisevaa ja hauskanikin asiallista luettavaa. Hämmennystä herättääkin lähinnä luvun erilaisuus ja irrallisuus kirjan muihin tar-

kasteluihin verrattuna, eikä vähiten luvun teoreettisen vahvuuden mielessä.

Leena Warsell ryhtyy viimeisessä luvussa alkoholipoliitikoksi. Tämä on kieltämättä erittäin mielenkiintoista luettavaa. Ehkä tämän tutkimuksen tehtävän mukaisesti tekijän olisi kuitenkin ollut varmempaa pitäytyä kuvaamassa sitä, miten asiat ovat, kuin sitä, miten niiden pitäisi olla. Silti luku kiinnostavuudessaan puoltaa paikkaansa.

Leena Warsellin yksi keskeinen johtopäätös on, että alkoholipoliitikasta on nyt kolmannessa tasavallassa tullut riskien välttämisen politiikkaa, jonka luonnollisia intressejä on entistä vaikeampaa naamioida yhdeksi suureksi kantaa ottamattomuuden etiikaksi. Tekijän mukaan alkoholikysymyksestä on vihdoinkin tullut itsensä kokoinen kysymys ja sen riisuminen tuo nähtäväksemme ristiriitaiset jännitteet, joita ei ole mitään syytä kätkeä yhtenäisen alkoholijärjestelmän alle. Nyt meidät on pakotettu valitsemaan ja ottamaan kantaa avoimesti ja läpinäkyvästi. Kysymys on avoimesta yhteiskunnan kysymyksestä eikä yhteiskunnallisesta alkoholikysymyksestä.

Lukija jää miettimään, onko Warsellin työ vain reaalipoliittinen kertomus menneestä ja johtopäätökset vain perustaa tulevaa varten vai onko Warsell sanomassa, että Alkon tarina olisi voinut edetä toisin, jos tietysti intressit olisi ajoissa pilkottu ja tuotu esiin ja sitten otettu läpinäkyvästi kantaa sosiaali- ja terveyspolitiikan puolesta? Ehkä ei, koska tässä vaikeasti hallittavissa olleessa prosessissa oli aidosti mukana lähes kaikkea mahdollista, ja varmaan vastaisuudessaakin tällaiset prosessit läpi-

käytäisiin yhrä kaoottisesti. Vai voidaan tästä oppia jotakin? Monet avainkysymyksistä ovat tätä tutkimusta arvioitaessa kovin ajankohtaisia. Myös kevään 2004 alkoholiveroratkaisujen yhteydessä on esitetty samanlaisia kysymyksiä. Samoin suomalaisia rahapelimonopoleja koskevassa keskustelussa on runsaasti analogioita Alkon 1990-luvun monopolikeskustelun kanssa.

* * *

Leena Warsell on tehnyt kiintoisan työn. Tutkimus on selkeästi ja hyvin kirjoitettu. Työ sisältää hyviä väliiivistelmiä. Työ on kiitettävän pikkutarkka ajankuva ja prosessin näkyväksi tekeminen. Purkuprosessin kuvaus on hyvä ja opettavainen tarina siitä, miten hektistä ja monien intressien ristipaineessa tapahtuvaa tällainen, yhteiskunnallisesti

näinkin merkittävä prosessi voi olla. Warsell on loistava kirjoittaja. Teksti on selkeää, loogista ja mukaansa tempaavaa. Työtä on välillä suorastaan hauska lukea. Samalla tuo journalistinen sujuvuus on melkein pä pulma. Hän kirkastaa ja polemisoi ja kärjistää tapahtunutta. Tutkijana hän toimittajatyylillään pudottelee räväköitä lauseita, jotka kyllä usein jäävät perustelematta tai ovat pelkkiä tekijän mielipiteitä ilman perustelemisen tarkeitustakaan. Hyvältä kirjoittajalta sujuva räväköisyys jopa väitöskirjassa lienee kuitenkin hyväksyttävissä. Tässä työssä kärjistämisellä Warsell saa virkakielen piilotettuja merkityksiä esille, ja se on ehdottomasti etu työn onnistumisen kannalta. Lukijays-tävällisyyttä olisi vieläkin lisännyt joidenkin turhien yksityiskohtien karsiminen suurten linjojen esille saamiseksi. Tähänkin

olisi ehdottomasti auttanut monipuolisempi teoreettisten välineiden käyttö. Kaiken kaikkiaan Warsellin teksti täyttää hyvin Matti Virtasen (YP 1/03) kuvaamia tieteellisen kirjoittamisen estetiikkaan liittyviä keskeisiä periaatteita, joita Warsell myös itse sanoo ottaneensa ohjenuorakseen: kaiken perusta on tekstin rakenne; rakenne on sekä ajatuksellislooginen että esitustavallinen runko, jonka varassa tekstin kiinnostavuus ja elävyys seisovat tai kaatuvat.

Tekijä tuntee aihepiirinsä erittäin hyvin, on perehtynyt tutkimusaineistoon systemaattisesti ja kykenee, edellä olleesta kriittistä huolimatta, pääosin myös esittämään perusteltuja tulkin-toja siitä, miten kaikki oikein tapahtui ja miten se oli mahdollista.

Maahanmuuttajien kohtaamisia suomalaisen järjestelmän kanssa

SEPPO PAANANEN

Maahanmuuttomaana Suomi on vasta alkutaipaleella, ja Suomessa asuu nykyisin osapuulleen Oulun asukasluvun verran ulkomaalaistaustaisia ihmisiä. Kulttuurista ja sosiaalista moninaisuutta on kuitenkin enemmän kuin keskisuudessa suomalaisessa kaupungissa, sillä joukko muodostuu noin 160 kansalaisuusryhmästä. Kris Clarcken toimittama teos *The problematics of well-being* ottaa lähtökohdakseen tämän moninaisuuden

tarkastellessaan viiden maahanmuuttajaryhmän ja suomalaisen hyvinvointivaltion instituutioiden kohtaamista.

Teoksen artikkelien aiheet vaihtelevat asiakaskokemuksista suomalaisen alkoholikulttuurin arviointiin. Kaikki kirjoittajat ovat lähtöisin niistä yhteisöistä, joiden kokemuksia he ovat tutkineet. Tällainen sisäpiirinäkökulma tarjoaa mahdollisuuden havaita sellaisiakin asioita, jotka eivät avautuisi ulkopuolisil-

Kris Clarke (ed.)
The problematics of well-being
Experiences and expectations of migrants and new Finns in the Finnish social and health care system
Research Reports A 9
Tampere: Department of Social Policy and Social Work, University of Tampere, 2005